

Київський університет
імені Бориса Грінченка

К. Стрельченко

СУЧАСНІ АРАНЖУВАННЯ ТА ПЕРЕКЛАДЕННЯ П'ЄС ДЛЯ БАЯНА й АКОРДЕОНА

У ДВОХ ЧАСТИНАХ

Частина I

Навчально-репертуарний збірник
для студентів вищих мистецьких
навчальних закладів

Київ — 2017

A large, stylized graphic of a musical score is positioned on the right side of the cover. It features several staves with musical notation, including notes, rests, and dynamic markings like 'm' and '7'. The score is rendered in a light, semi-transparent style, allowing the text to remain the primary focus.

УДК 78.088:780.647.2(075.8)

ББК 85.31я73

С 84

Рекомендовано до друку Вченою радою
Київського університету імені Бориса Грінченка
(протокол № 12 від 26.11.2015 року)

Автор:

Стрельченко К.М., доцент кафедри інструментально-виконавської майстерності Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка, заслужений артист України.

Рецензенти:

Семешко А.А., професор кафедри баяна та акордеона Національної музичної академії імені П.І.Чайковського, декан факультету народних інструментів, заслужений діяч мистецтв України;

Гончаров А.О., доцент кафедри виконавських дисциплін Київського інституту музики імені Р.М.Глієра, кандидат мистецтвознавства;

Полянський В.А., професор кафедри інструментально-виконавської майстерності Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка, заслужений діяч мистецтв України.

Стрельченко К.М.

С 84 Сучасні аранжування та перекладення п'єс для баяна й акордеона : навч.-реперт. зб. для студ. вищ. мистецьких навч. закл. : в 2 ч. Ч. I / К.М. Стрельченко ; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2017. — 104 с.

У першій частині збірника представлено методичний та нотний матеріал авторських перекладень класичних творів для баяна, а також аранжування народної та естрадної музики з елементами джазових стилів для баяна й акордеона К. Стрельченка. Для виконання означеного репертуару бажано використовувати інструменти системи Free Bass (готово-виборний) та Standard Bass (готовий) у лівій клавіатурі та багатотембрової системи у правій.

Для студентів вищих мистецьких навчальних закладів спеціальності «Музичне мистецтво» дисципліни «Основний музичний інструмент».

УДК 78.088:780.647.2(075.8)

ББК 85.31я73

Навчальне видання

Костянтин Мартинович СТРЕЛЬЧЕНКО

СУЧАСНІ АРАНЖУВАННЯ
ТА ПЕРЕКЛАДЕННЯ П'ЄС
ДЛЯ БАЯНА Й АКОРДЕОНА

У ДВОХ ЧАСТИНАХ

Частина I

Навчально-репертуарний збірник
для студентів вищих мистецьких
навчальних закладів

За зміст та якість поданих матеріалів відповідає автор.

Видання підготовлене до друку
в НМЦ видавничої діяльності
Київського університету імені Бориса Грінченка

Завідувач НМЦ видавничої діяльності *М.М. Прядко*
Відповідальна за випуск *А.М. Даниленко*
Над виданням працювали *Л.Ю. Столітня,*
Т.В. Нестерова, Н.В. Клименко
Поліграфічна група: *А.А. Богадельна, Д.Я. Ярошенко,*
О.О. Ярошенко, Г.О. Бочарник, В.В. Василенко

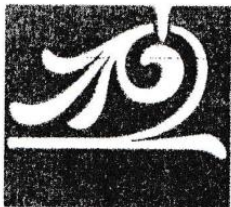
Підписано до друку 27.02.2017 р. Формат 60x84/8.
Ум. друк. арк. 12,09. Обл.-вид. арк. 12,51. Наклад 72 пр.
Зам. № 7-025.

Київський університет імені Бориса Грінченка,
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, 04053.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4013 від 17.03.2011 р.

Попередження! Згідно із Законом України «Про авторське право і суміжні права» жодна частина цього видання не може бути використана чи відтворена на будь-яких носіях, розміщена в мережі Інтернет без письмового дозволу Київського університету імені Бориса Грінченка й автора. Порушення закону призводить до адміністративної, кримінальної відповідальності.

© К.М. Стрельченко, 2017

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2017

ВІД АВТОРА

Навчально-репертуарний збірник «Сучасні аранжування та перекладення п'єс для баяна й акордеона» складається з двох частин. У першій частині представлено методичний та нотний матеріали перекладень класичних творів для баяна, а також сучасні аранжування народної та естрадної музики з елементами джазових стилів для баяна та акордеона К. Стрельченка.

Для виконання означеного репертуару бажано використовувати інструмент системи *Free Bass* (готово-виборний) та *Standard Bass* (готовий) у лівій клавіатурі та багатотембрової системи у правій.

Загалом такі роботи, як перекладення та аранжування мало чим відрізняються одна від одної. Обидві націлені на підготовку та адаптацію оригінального твору для виконання іншим складом ансамблю чи іншим інструментом, для яких композиція не була створена спочатку. Але до аранжувань прийнято відносити творчі роботи, які передбачають зміну форми твору, збагачення гармонії, застосування модуляцій, додавання нового матеріалу, введення імпровізаційної частини тощо. Перекладення ж твору, як правило, не припускає вищевказаних змін. Тут можуть бути інша тональність, фактура, штрихова палітра, будь-які адаптовані моменти, що стосуються лише зручності виконання на бажаному інструменті чи ансамблем.

Коротко зупинимось на історії розвитку та специфіці використання баяна та акордеона.

Так, баян як академічний сольний інструмент набагато молодший від своїх «колег» з концертної естради (рояля, скрипки, віолончелі, органа тощо). Схожа на баян конструкція музичного інструмента з хроматичним басо-акордовим акомпанементом у лівій клавіатурі та хроматичним звукорядом у правій вперше з'явилась у Західній Європі ще у 90-х роках XIX століття¹. Тоді ця конструкція мала назву «акордеон».

Баян, який інколи називають кнопковим акордеоном, — це вдосконалена гармоніка з хроматичним звукорядом із розряду язичкових клавішно-пневматичних інструментів. Акордеон теж належить до цієї групи, проте традиційно його асоціюють з інструментом, що має фортепіанну клавіатуру для гри правою рукою [7, 82]. У багатьох західних країнах акордеон і баян мають єдину назву — «акордеон».

¹ Першу ручну гармоніку з повним хроматичним звукорядом сконструював баварський майстер Мірвальд з міста Зілетуе (Німеччина) у 1891 році. У цього інструмента була трьохрядна кнопкова права клавіатура з діапазоном у чотири октави. Звук при розтягуванні та стисканні міха відтворювався однаковий. Акомпанемент лівої клавіатури спочатку складався тільки з мажорних тризвуків, але незабаром він був удосконалений і складався з 12 басових звуків у 1-му ряду (від міха), мажорних і мінорних тризвуків у 2-му і 3-му рядах відповідно (Вікіпедія – вільна енциклопедія: ru.wikipedia.org/wiki/Баян).

Вдосконалення конструкцій цих інструментів було спрямоване на використання їх для гри та акомпанування народним пісням і танцям веселого та ліричного змісту. Саме ці жанри були основними джерелами становлення репертуару баяніста та акордеоніста. Проте баян та акордеон завдяки активному розвитку свого виконавського репертуару з кожним днем набували дедалі більшої популярності у сучасному музичному мистецтві. Пісні і танці на концертах стали доповнюватися сольними інструментальними обробками народних мелодій, п'єсами малих форм, поліфонічними творами, оригінальними композиціями для баяна та акордеона, класичними творами великої форми тощо.

Сьогодення актуалізує потребу в різноманітності репертуару та виконанні творів у жанрах естрадної та джазової музики. Як підкреслює М.А. Давидов, академічне народно-інструментальне мистецтво ґрунтується на традиційному автентичному народно-інструментальному виконавстві. Це відображено в оригінальній творчості композиторів у жанрі акордеонно-баянного мистецтва. У розмаїтті музичного інструменталізму баянне мистецтво вирізняється своєю репертуарною багатогранністю. Воно вміщує всі основні жанрово-стильові характеристики композиторської та виконавської творчості — народний мелос, музичну класику, а також елементи джазового мистецтва, які за останні роки дедалі більше включаються у сферу академічного акордеонно-баянного виконавства [8, 3].

Сучасні моделі кнопкових акордеонів (баянів) мають дві найбільш поширені системи. Це модель системи *B-Griff* з нотою «до» у першому ряду правої клавіатури, на якій більше грають східноєвропейські баяністи, та інструмент західноєвропейської системи *C-Griff* з нотою «до» у третьому ряду. Начебто невелика різниця. Третій ряд правої клавіатури системи *B-Griff* розташовано на місці першого на інструменті системи *C-Griff*, а у останнього — навпаки. Але завдяки цьому звуковий взаємозв'язок між рядами настільки різний, що без тривалої підготовки музикант, який володіє досконало однією системою, мало що зможе зіграти на правій клавіатурі акордеона іншої системи. Наприклад, якщо спробувати грати хроматичну гаму на інструменті системи *C-Griff* тим же чином, що й на інструменті системи *B-Griff*, то ми почуємо звуко-ряд з інтервалами: тон, тон, півтона. На клавіатурах для гри лівою рукою розташування кнопок у системі *Free Bass* відповідно має особливі відмінності між інструментами *B-Griff* та *C-Griff*.

На жаль, клавішний акордеон має набагато менше технічних можливостей у порівнянні з баяном (кнопковим акордеоном) стосовно виконання музики, припустимо, подвійними нотами на правій клавіатурі. Наприклад, грати пасажі по звукоряду терціями — це непросто і некомфортно. У будь-якому разі легкого звуковидобування досягти складно. Гра пасажів в сексту та октаву — просто неможлива. Віртуозні епізоди з використанням п'ятизвучних акордів також граються важче, ніж на баяні. Але при грі на клавішному акордеоні є деякі переваги. Наприклад, такий ефектний прийом, як глісандо по діатонічному звукоряду зручніше виконується саме на його правій клавіатурі. На баяні ж цей прийом використовують для глісандо по хроматичному звукоряду та звукоряду по звуках зменшеного септакорду. Через те що розташування кнопок на правій клавіатурі баяна більш близьке, ніж на клавіатурі акордеона, музикант може охопити пальцями руки більший діапазон все ж на баяні. Тому запропоновані нижче перекладення класичної оркестрової музики орієнтовані для виконання саме на баяні (кнопковому акордеоні). П'єси ж з елементами джазової імпровізації можуть бути спрощені та адаптовані для будь-якого інструмента.

Перші дві п'єси цього збірника «Вальс квітів» та «Танці» становлять перекладення частин великих програмних класичних творів: балету «Лускунчик» П.І. Чайковського² та опери «Руслан і Людмила» М.І. Глінки³. Ці роботи призначено для інструментального виконання на баяні системи *Free Bass* з п'ятирядною багатотембровою правою клавіатурою.

² Петро Ілліч Чайковський (25 квітня [7 травня] 1840 р., Воткінськ, Вятська губернія, Російська імперія – 25 жовтня [6 листопада] 1893 р., Санкт-Петербург) – російський композитор, диригент, педагог, музичний та громадський діяч, музичний журналіст. Балет «Лускунчик» був створений у 1892 році. Джерело сюжету – казка Е.Т.А. Гофмана «Лускунчик і мишачий король» у перекладі Олександра Дюма. (Вікіпедія – вільна енциклопедія: https://uk.wikipedia.org/wiki/Чайковський_Петро_Ілліч)

³ Михайло Іванович Глінка (20 травня [1 червня] 1804 р., с. Новоспаське Смоленської губернії – 3 [15] лютого 1857 р., Берлін) – російський композитор. Оперу «Руслан і Людмила» було створено у 1842 році за однойменною поемою О.С. Пушкіна. (Вікіпедія – вільна енциклопедія: https://uk.wikipedia.org/wiki/Глінка_Михайло_Іванович)

Зазвичай при роботі над перекладенням для одного інструмента вокального або танцювального твору, написаного для ансамблю або великих музичних груп, доводиться скорочувати або пропускати деякі специфічні жанрові моменти, наприклад: фермати в місцях вокального виконання, повторювані частини репризної форми, де використовується другий куплет у тексті, агогічні відступи, паузи через зміну декорацій, танцювальних груп на сцені тощо. При інструментальній грі такі епізоди можуть бути зайвими, тому відповідно до хронометражу «Вальс квітів» П.І. Чайковського триває близько 4 хвилин, «Танці» М.І. Глінки — близько 9 хвилин.

Для глибшого ознайомлення та розуміння музики доцільно прослухати або переглянути ці вистави. Зазвичай виконання таких творів у повному складі оркестру справляє велике враження і розширює уяву, але в своєму оригінальному жанрі. Коли музикант грає їх перекладення, то одразу згадує те, що бачив, чув і переживав, коли був на виставі. Природно, якщо він як творча людина захоче відтворити побачене, але варто розуміти, що при виконанні оркестрової п'єси на одному інструменті повинен бути інший підхід до осмислення виконавської техніки та реалізації художнього образу.

- Акордеон та баян — це інструменти, перекладення оркестрової музики на яких можуть звучати дуже переконливо й виразно. Але це не передбачає виконання з обов'язковим наслідуванням звучання інструментів оркестру, проте знати й уявляти гру симфонічного оркестру та дію, яка відбувається на сцені під час звучання музики, не завадить. Тому перед кожним твором запропоновано деякі методичні пояснення щодо характеру, образу, пропозицій техніки підготовки та виконання музичного матеріалу.

Наприклад, у «Вальсі квітів» з балету «Лускунчик» П.І. Чайковського головна тема доручена валторнам як вираження настрою пишності та урочистості свята. Автор перекладення пропонує виконувати цей епізод, користуючись тембром «фагот» у правій клавіатурі. Але це не означає, що запропонований тембр баяна зімітує реальний оркестровий духовий інструмент фагот, котрий має м'який звук, схожий на звук валторни, і тому, загравши тему, інструмент зазвучить як оркестр. На жаль, цього не трапиться.

Тембри баяна чи акордеона, які вмонтовані в інструменти, дають змогу грати звуки ніби іншого інструмента, але однорідного їм, а саме — баяна, акордеона, гармоніки чи бандонеона. У загальному звучанні язичкова клавішно-пневматична конструкція завжди буде прослуховуватись як один музичний інструмент завдяки загальній монотонності тембру в аспекті природи однакового звукоутворення кожного голосу та однієї камери подавання повітря. Розподіляючи ролі тембрів правої та лівої клавіатур інструмента, музикант може різноманітніше відтворити характер музики та її образ, користуючись можливостями тільки свого інструмента та особистого трактування.

Готувати та виконувати перекладення треба так, щоб слухач сприймав твір як музику, написану саме для інструмента, звучання котрого він слухає.

У творі «Танці» з опери «Руслан і Людмила» М.І. Глінки, де в оркестрі тему вступу грають флейти, при грі на баяні пропонується використати тембр баяна «кларнет». У цьому випадку автор перекладення дотримується тієї позиції, при якій тема має звучати тільки одноголосним тембром, але досить яскравим у цьому діапазоні інструмента, тому що при одночасній грі партії лівої руки інший тембр у темі може бути акустично заглушений акомпануючими голосами.

Фантазія на тему татарського танцю «Хайтарма» (третя п'єса збірника) може бути дуже колоритною частиною концертного репертуару музиканта. Її написано для виконання сучасної обробки фольклорної тематики на баяні та акордеоні, однак, враховуючи інші можливості клавішного акордеона й імпровізаційний склад, для партії правої руки виконавцю дозволено робити комфортні для себе спрощення. Маємо на увазі наявність авторських змін і коригувань у тексті, особливо в місцях імпровізації, де запропоновано грати також свої версії цієї частини твору. П'єса призначена для виконання з більш вільним творчим підходом. Баян чи акордеон системи *Free Bass* дуже природно та легко може відтворити багато нюансів цього творчого задуму. Відповідно до хронометражу ця обробка виконується приблизно 5 хвилин.

Ідея цієї обробки полягає у показі фольклорного стилю живого кримськотатарського танцю з використанням теми та імпровізації в дуже незвичному для джазу непарному розмірі.

Це спроба коректно прикрасити різними блюзовими мотивами та джазовими синкопованими фразами музику зовсім іншої культури, створюючи незвичайний та свіжий настрій.

Виконувати цю п'єсу пропонується у більш швидкому темпі, ніж це звучить в оригінальному народному стилі танцю. Враховуючи творчий задум показу віртуозних імпровізацій, тема танцю використана як матеріал для обробки, розвиток якої може бути спрямовано в будь-яке русло. Це є нормою в аранжуванні естрадних та джазових форм. У цьому випадку інтерес до рухливого темпу зростає в частині, де використовується прийом тремоло міхом. Цей епізод є кульмінацією імпровізаційного розвитку, після чого пропонується перехід до теми (як у джазовому стандарті) через знак «Сеньо» та на знак «Кода», де звучить завершення. Але пропонується й не переходити до теми, а минути ці знаки та одразу вийти на кінець твору. Це буде не менш оригінально, проте всі творчі нововведення залишаємо на розсуд виконавця.

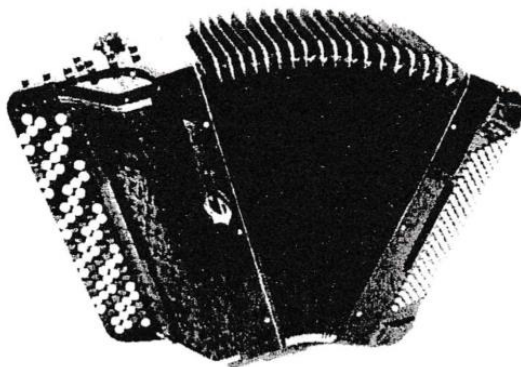
Останні дві п'єси першої частини цього збірника є інструментальними аранжуваннями різних за жанром творів. Це пісня італійського композитора, співака та гітариста Тоні Реніса⁴ «Квандо квандо» та популярний твір аргентинського композитора Астора П'яццолла⁵ «Лібертанго».

«Квандо квандо» Т. Реніс заспівав на фестивалі італійської пісні у Сан-Ремо 1962 року та зайняв 4 місце. Після цього пісня мала комерційний успіх та дуже скоро стала хітом світової естради. Її співали такі зірки, як Енгельберт Хампердинк (Велика Британія), Сержіо Ривера (Іспанія), Лена Парк (США) та Сан Сі К'ян (Південна Корея). У 2005 році Майкл Бубле (Канада) виконав пісню в дуеті з Неллі Фуртадо (Канада). Існує також безліч інструментальних версій виконання «Квандо квандо», але в збірнику пропонується її аранжування у яскравому латиноамериканському стилі самба.

«Лібертанго» (1974 р.) є не менш популярним твором, який складається з п'яти частин та включає стилі танго та самба з імпровізацією. До речі, детальніше про виконання самби можна дізнатися у навчально-методичному посібнику «Практичний курс естрадно-джазового акомпанементу для баяна та акордеона» К. Стрельченка.

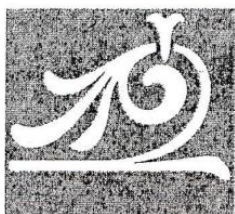
«Квандо квандо» та «Лібертанго» – сучасні естрадні обробки для баяна та акордеона з елементами джазових стилів, де виконання на акордеоні також припускає комфортні спрощення, враховуючи інші можливості у партії правої руки.

Загалом навчально-репертуарний збірник розроблений для поповнення музикантами свого концертного репертуару яскравими, віртуозними та популярними творами. Незважаючи на технічну складність виконання, п'єси цього збірника цілком можуть входити до складу навчальної програми студентів вищих музичних навчальних закладів, а також розвивати й урізноманітнювати їхній творчий світогляд.

⁴ Тоні Реніс (*итал. Tony Renis*) справжнє ім'я Еліо Чезарі – італійський співак. Народився в Мілані 3 травня 1938 р. Дебютував у середині 1950-х. У 1958 році підписав контракт з лейблом “Combo Record”, де записав платівки з італійськими і американськими відомими хітами. 1961 р. Реніс дебютував на пісенному фестивалі у Сан-Ремо з піснею “Pozzanghere”. (Вікіпедія – вільна енциклопедія: https://uk.wikipedia.org/wiki/Тоні_Реніс)

⁵ Астор П'яццолла (*ісп. Astor Piazzolla*) (11 березня 1921 р., м. Мар-дель-Плата – 4 липня 1992 року, м. Буенос-Айрес) – аргентинський музикант і композитор. Його твори значно збагатили жанр танго, представивши його в сучасному ключі, увібравши елементи джазу і класичної музики. А. П'яццолла – родоначальник стилю танго нуево (*ісп. tango nuevo*). На батьківщині в Аргентині він відомий як “El Gran Astor” («Великий Астор»). (Вікіпедія – вільна енциклопедія: https://ru.wikipedia.org/wiki/Пьяццолла_Астор)

ПЕРЕКЛАДЕННЯ КЛАСИЧНОЇ ОРКЕСТРОВОЇ МУЗИКИ

ВАЛЬС КВІТІВ

«Вальс квітів» з балету «Лускунчик» П.І. Чайковського було створено для оркестру наступного складу:

Tempo di Valse

Piccolo

Flute I

Flute II

Oboes I, II

Clarinet I, II in A

Bassoons I, II

Horns I, II in F

Horns III, IV in F

Trumpets in A

Trombone Tenor

Tr. Basso Tuba

Tempo di Valse

Timpani A, D, E

Triangle

Harp

Tempo di Valse

Violin I

Violin II

Viola

Violoncello

Contrabass

Балет «Лускунчик». Дія II. Картина 3. Вальс квітів. Чудова казка про принцесу Марі та принца Лускунчика, які досягли царства мрій у новорічну ніч. Мажордом плескає у долоні – і з'являються 36 танцівниць і 36 танцюристів у костюмах квітів. Вони дарують величезний букет нареченому й нареченій. Звучить вальс, що починається зі вступу великої віртуозної каденції арфи. Головна тема пишності та урочистості свята, що панує впродовж усього вальсу як вираження його основного настрою, доручена валторнам. Далі лірична музика вальсу насичується більш широкими та мелодійно захоплюючими темами флейт, гобоїв та віолончелей. Характер музики набуває ще більшої жвавості та палкості.

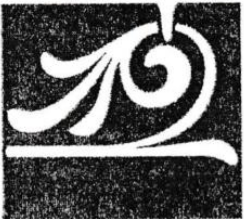
Вальс квітів

з балету «Лускунчик»

П.І. Чайковський
Перекладення для баяна К. Стрельченка

Tempo di Valce ♩ = 164

The musical score is written for bayan and consists of three systems. The first system begins with a forte (*f*) dynamic and includes a first ending bracket labeled "F.B.". The second system features a decrescendo (*dim.*) and a piano (*p*) dynamic, ending with a cadenza marked "cadenza ad libitum". The third system continues the melodic and rhythmic patterns.

ЗМІСТ

<i>Від автора</i>	3
1. П.І. Чайковський «Вальс квітів» з балету «Лускунчик». <i>Перекладення К. Стрельченка</i>	7
2. М.І. Глінка «Танці» з опери «Руслан і Людмила». <i>Перекладення К. Стрельченка</i>	22
3. Татарський народний танець «Хайтарма». <i>Обробка К. Стрельченка</i>	47
4. Т. Реніс «Квандо квандо». <i>Аранжування К. Стрельченка</i>	68
5. А. П'яццола «Лібертанго». <i>Аранжування К. Стрельченка</i>	85
 Джерела використаної інформації та література	 104